

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЙСКИЯ

Брой 14 • год. ХСV • 28 юли 2017 г. • цена 0,40 лв.

www.stdbg.org

ВАРНЕНСКОТО ДРУЖЕСТВО ОФОРМИ КАРЕТО НА ОТЦЕПНИЦИТЕ

ТОДОР КОРУЕВ

На адреса на ул. „Стефан Караджа“ № 7а се получи писмо до Красимир Преманов, председател на СТДБ, до членовете на Централното ръководство на СТДБ, до Върховния комитет (Общо събрание) на СТДБ от Румяна Петкова Вълчева-Йонкова, председател на Сдружение с нестопанска цел с обществена полза „Тракийско дружество Капитан Петко Войвода“ – гр. Варна с ЕИК 103117771 и адрес: гр. Варна, бул. „Вл. Варненчик“ № 61. Писмото е наречено „Уведомление“: „С настоящото Ви уведомяваме, че съгласно решение на Общото събрание на сдружението, проведено на 5.07.2017 г., прекратяваме (в случай, че е валидно възникнало) членството на Сдружение с нестопанска цел с обществена полза „Тракийско дружество Ка-

питан Петко Войвода“ – гр. Варна в Сдружение „Съюз на тракийските дружества в България“.

Ето че очакваното каре от отцепници се оформи. Повтаря се сценарият от Бургас, Кърджали и Пловдив. Събира се общо събрание с верни и платени (с тракийски пари) хора на председателя и решава да си приватизират дружеството. Такива егоистични решения са продиктувани от апетита на шепалица да се сдобият с имоти, които им са предоставени да се ползват в обществена полза, а не в лична угода и изгода. Те естествено загърбват тракийската кауза, погизват заветите на предците ни, нарушават традицията на тракийската организация, която бе винаги единна и сплотена. Оказва се, че за тях няма нищо свято – стъпкват тракийската идея и тракийското знаме – заради нездрави апетити

и болни амбиции. И по-ясно от бял ден, че е работила на тъмно някаква организирана сила, която цели да посегне на единството на Съюза и четиримата председатели са се хванали на хоро, изпълнявано под свирката на чужди фактори. Макар че националният интерес е друг.

Румяна Вълчева, прекратявайки членството на дружеството, което ръководи, дори изказва съмнение, че то е „валидно възникнало“, както направи и ген. майор инж. з.м.с. Нонка Матова. Ще рече, че наследникът на първото тракийско дружество „Странджа“, създадено във Варна преди 120 години и после приело името на Войводата, не е бил редовен член на СТДБ. А що диреше в Централното му ръководство самата Румяна Вълчева. И защо в уведомлението тя не указва, че напуска Управителния орган на Съюза и поста си на председа-

телка на Тракийския женски съюз. В уведомлението не се изтъкват и мотивите за напускането на СТДБ. Просто тъй реши и си отиваш...

Другите отцепници за свое успокоение и за заблуждение на своите членове извадиха на публичното тържище никакви мотиви. В Бургас не одобрявали стила и методите на Централното ръководство, на което Тодор Ангелов бе член. Не можа да преглътне амбициозният млад председател, че не бе номиниран за кандидат за депутат. Побърза да превърне дружеството в неправителствена организация и сега търси публичност. В Кърджали Яни Янев направи общо събрание, на което привика председатели на дружествата в района, които отдавна е превърнал в свои подопечни и послушни слуги (с тракийски пари), за да поиска и от тях благословия за развод с тракийската организация. Нонка Матова пък извади един единствен мотив – не иска да плаща отчисленията, предвидени в Устава на СТДБ.

Продължава на 2-а стр.

180 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ

„От рождението на Апостола ни делят едва 180 години. Днес България е свободна държава, но мнозина я напускат, а усещането за несправедливост е масово. Защото свободата е път, който всеки от нас трябва да извърви. Да поеме отговорност за делата и думите си и да прозре, че обръщането на времето зависи от самия него. Да не „дава подпора на глупци“ и „мними родолюбци“, както съветваше Апостолът. Да разбере, че примирението е слабост, но смиреността е сила. Както онова момче от Карлово, което заряза расото, за да дари на народа си не утеха, а свобода. Като мъжа, дръзнал да предизвика цяла империя, който загуби себе си, но спечели своя облог с историята. Спечели „за цял народ“.

Тогава нашата република ще бъде чиста и свята. Поклон пред Апостола на българската свобода!“

РУМЕН РАДЕВ

(Из словото му на тържеството в Карлово)

3 ЛЮБОМИР ШОПОВ
наменитият руски художник Иван Репин и неговата картина „Иван Грозни убива сина си“ са световно известни. В много култури и религии отцеубийството и детеубийството се смятат за най-страшните грехове. В нашият случай става дума и за двете, но в преносен смисъл.

Отцеубийство

Две трети от читателите, включили се тези дни в анкета на сайта Кърджали бг вест, смятат, че турският президент Реджеп Ердоган има териториални претенции към Кърджали и региона. Такова мнение изразяват 62,1%. На противоположната позиция са 29,3 на сто от анкетиранияте. Не могат да преценят 8,6%.

Мненията по този въпрос бяха коренно различни преди 9 години, когато в качеството си на премиер на Република Турция той посети Кърджали.

Девизът „съединението прави силата“ е неоспорима истина. Фактите от историята на България потвърждават, че българите губят своята мощ, своята държавност, всеки път, когато са разединени, когато

личните амбиции са за сметка на общия национален интерес. Така преди много години паднаме под османско иго и още не можем да преодолеем неговите тежки последици. Така и в днешни дни не сме обединени около една единствена кауза – за спасяване на българщината, за изцериране на нацията, за общоползена дейност в името на Родината и на народа.

• Любомир Шопов

Много са примерите за разцепление в съвременния обществено политически живот. Няма значение дали то е плод на вътрешни или външни замисли, дали води до големи или малки финансови и стопански изгоди за лицата, които го провеждат.

Продължава на 2-а стр.

СИЛАТА Е САМО В ЕДИНСТВОТО

ДЕКЛАРАЦИЯ НА РЕГИОНАЛНИЯ СЪВЕТ НА ТРАКИЙСКИТЕ ДРУЖЕСТВА – СТАРА ЗАГОРА

На свое заседание, проведено на 13 юли 2017 г., Регионалният съвет на тракийските дружества – Стара Загора (с представители на дружествата в гр. Стара Загора, гр. Казанлък, гр. Раднево, гр. Крън, с. Ракитница, с. Енина, с. Копринка, с. Бузовград, с. Преславен, с. Горно Ботево, с. Дъбово) обсъди дейността на дружествата по места и предстоящите задачи до края на 2017 г.

Специална тема на разискванията бяха опитите за разединение в Съюза на тракийските

дружества в България (СТДБ). Присъстващите на заседанието се обединихме около следното становище:

Регионалният съвет на тракийските дружества в Стара Загорска област категорично се разграничава от тези, които сеят разкол в тракийската организация (Бургас, Кърджали, Варна и Пловдив). Заставаме твърдо зад дружествата, които изповядват принципа на единството. СТДБ е органи-

зация, която е създадена и винаги е действала като едно цяло. Така обединена и силна е защитавала и защитава правата на тракийци, включително на тези, които сега се опитват да я разцепят.

С настоящата декларация се разграничаваме от сепаратистките действия, на тези тракийци, които изхождат единствено и само от личния си интерес.

На висок глас заявяваме, че подкрепяме решенията на Върховния комитет, ще дадем всичко от себе си, за да запазим Съюза от всякакви политически влияния, които биха разбили единството на Тракийската организация в България.

СИЛАТА Е САМО В ЕДИНСТВОТО!

ДЕКЛАРАЦИЯ НА ТРАКИЙЦИ ОТ ГРАД СЛИВЕН И ОБЛАСТТА ОТНОСНО ЗАПАЗВАНЕ ЕДИНСТВОТО НА СТДБ

Ръководството на ТД „Лазар Маджаров“ на редовно заседание на УС с протокол № 38 от 14.VI. 2017 г. осъди остро поведението на председателите на тракийските дружества от град Бургас и Кърджали, които са подали молби за напускане на СТДБ.

На 8. IV. 2017 г. на Общо събрание на СТДБ се взе решение за отстраняване на тези председатели и от заеманите им позиции в организацията – в Централното ръководство и Върховния комитет. Това явление е непознато през 120 годишната история на организацията. Възмутени сме от подобни действия, които

уронват авторитета на СТДБ.

Ние, тракийци от града на стоте войводи и от областта, заставаме твърдо зад решението на СТДБ. Полагаме усилия да работим в посока на взаимно доверие и толерантност за недопускане на разцепление в нашите редици и в СТДБ. Винаги сме били единни и сплотени в тракийската кауза.

На 14.VI. 2017 г. след заседанието имаме среща с членове на Тракийското сдружение Национална инициатива „Завръщане към корените“ и „По обратния път на дедите ни“. Изслушахме господин Димитър Димитров, „председа-

теля“ на клона в гр. Сливен. Имаше предложение за тях да подадат молба и станат членове на ТД „Лазар Маджаров“, не се съгласиха. Господин Димитров иска да е председател, лидер.

На 24.VI. 2017 г. господин Димитров участва с група на 20-ия юбилеен тракийски фолклорен събор „Памет за Тракия“ в парк Минерални бани, кв. Ветрен на Бургас – и се представя от името на ТД – гр. Сливен. Ние, тракийци от гр. Сливен и областта, сме изумени от неговата нагла постъпка, защото става противопоставяне на тракийци срещу тракийци. Той не зачита

Устава на СТДБ.

По-нататък в декларацията се предлага чрез вестник „Тракия“ да се уведомят всички председатели, че господин Димитър Димитров няма статут да се представя от името на ТД – гр. Сливен. Да не се допуска до участие в Националните тракийски събори на СТДБ, които предстоят да се проведат.

Управителният съвет настоява да му бъде представен документ, който да доказва, че клонът Тракийското сдружение в град Сливен не съществува. Нещо повече предлага се сдружението, регистрирано на 27 юли 2015 г. в Софийски град-

ски съд с партиден № 21842 на съдебно дело № 524 да бъде заличено в съдебния регистър.

Тракийската кауза е над всичко! Председател на УС на ТД „Лазар Маджаров“ – Сливен инж. К. Киряков 14.VI. 2017 г.

Редакцията се обърна към Божана Богданова, която вече се е запознала с исканията на УС на ТД „Лазар Маджаров“ – Сливен. Тя заяви, че лицето Димитър Димитров не представлява Тракийското сдружение Национална инициатива „Завръщане към корените“ и „По обратния път на дедите ни“.

ВАРНЕНСКОТО ДРУЖЕСТВО ОФОРМИ...

Продължение от 1-а стр.

Тя не знае по коя земя стъпва – изгони читалището от сградата и присвои библиотеката, но на залостената порта на обсебения от нея тракийски дом тропат повече от сто тракийци с членски карти, а тя, обградена с бодигардове, е останала със шепата хора, които още не знаят, че от 2012 г. тя не е легитимен председател с решение на Върховния каса-

ционен съд. И сега отцепниците търсят публичност. Неканен Тодор Ангелов води своя дружина на „Фолклорния венец Божура“ в гр. Средец, организиран от общината и Съюза на тракийските дружества в България. Няма капка гузност! С какъв сураг се появили на „Илиева нива“ Яни Янев и Тодор Ангелов – на събитие, организирано от Съюза на тракийските дружества в България, с какви очи гледаха там

колегите си, които осъждат разцеплението и защитават единството, Нонка Матова и Румяна Вълчева, вече застанали в себе си решението за позорно бягство. Това се нарича гьонсуратлък.

Тодор Ангелов и Яни Янев пишат „кървави писма“ и се жалват, че не получават право на отговор във вестник „Тракия“. Та да им отговоря: вестник „Тракия“ е орган на Съюза на тракийските дружества в България,

а не е издание на отцепници, изменници, разколници. И вестникът няма да си позволи да разпространява лъжи, неистини и клевети на „бивши местни тракийски величия“, превърнали тракийските имоти в свои феодални лично ползване под прикритието на „обществената полза“. Затуй гръснаха вратата към Съюза. Затуй потърсиха „развода“. Всички друго е вятър и мъгла. Та ние да не ядем домати с колците!?

ИЗЛЕЗЕ АЛБУМ „НАРОДНИ НОСИИ ОТ ИЗТОЧНИТЕ РОДОПИ“

След 38 години излезе от печат второто преработено и допълнено издание на албума „Народни носии от Източните Родопи“. Първото издание е от далечната 1979 г. и отдавна вече не може да се открие на книжния пазар.

Автор е Мария Николчовска – дългогодишен уредник в отдел Етнография към Историческия музей в Кърджали. Тя е родена през 1942 г. в с. Тенево, Ямболско, завършила е история в Софийския университет, работила е

като учителка в Хасковско и Кърджалийско. През 1970 г. постъпва на работа като уредник в отдел „Етнография“ към Окръжния исторически музей в гр. Кърджали. Работи там до пенсионирането си през 1997 г. През този период проучва традиционната народна култура на източнородопското население. Извършва теренни обхождания на почти всички села и махали в Кърджалийски окръг, като набавя ценни образци от етнографското богатство на региона. С

тях попълва етнографския фонд на музея и създава постоянната експозиция на отдела. Сътрудничи в редица специализирани музейни издания като сп. „Българска етнология“, сп. „Музеи и паметници на културата“, „Известия на музеите от южна България“, в местния печат и др.

В съавторство със свои колеги участва в издаването на селищни истории, като тези на Кърджали, Момчилград, Ивайловград, Ардино и с. Черничево. Издала е книгата „Ет-

нографското богатство на Източните Родопи“ Има изследвания за български-

те села в Мала Азия, за бу-барството в Ивайловградско и мн. др.

След пенсионирането си живее в село Тенево, област Ямбол. Записала е песните на селото и ги е издала в сборник. Съавтор е на селищната история на селото. Албумът е реализиран със съдействието на Регионалния исторически музей и Държавния архив

в Кърджали. Графичното оформление е на Емил Делчев. Издателството е ГУТЕНБЕРГ, София. Комси живее в село Тенево. Област Ямбол. Записала е песните на селото и ги е издала в сборник. Съавтор е на селищната история на селото. Албумът е реализиран със съдействието на Регионалния исторически музей и Държавния архив

ПЛОВДИВСКИЯТ МИТРОПОЛИТ НИКОЛАЙ ОСВЕТИ СРЕДНОВЕКОВНА ЦЪРКВА

Пловдивският митрополит Николай отслужи тържествен водосвет на Средновековната църква при село Добромирци, област Кърджали – място, на което се предполага, че за последно е служил великият български патриарх Евтимий. На събитието

присъстваха Архиепископският наместник на Смолянската духовна околия архимандрит Висарион, духовници от митрополията на Смолян и Кърджали, както и тримата областни управители на Смолян, Пловдив и Кърджали. Две недокопирани от иманяри погребения откри

ст.н.с. Николай Овчаров в първите дни от разкопките на средновековната църква в местността „Ени клисе“ (Новата църква) край с. Добромирци. Храмът е открит през двадесетте години на миналия век от краеведа Никола Иванов. Прочуен е със сондаж от проф. Ста-

мен Михайлов през шейсетте години. Разкопките на Николай Овчаров сочат, че храмът е от XIII-XIV в. В района има много развалини от черкви в включително и една, чиито основи заедно с християнски гробове са регистрирани в мюсюлманския некропол на с. Пресека. Легендата записан от Никола Иванов сочи, че по тези места след па-

дането на Търново е заточен Патриарх Евтимий. В търсене на доказателства покойният археолог Иван Балкански проучва големия манастирски комплекс в местността Папазлъка до с. Фоминово.

Разкопките на църквата при Добромирци се финансират с дарения от жители на Златоград. Те искат храма да се въздигне отново и да носи името „Св. Евтимий Патриарх Български“. („Нов живот“)

СПОМЕНИ ЗА МИХАИЛ ГЕРДЖИКОВ

Христо Силянов за определяне датата на въстанието и за обявяването му

1903 г.

Дата и план на въстанието

Мишел, Икономов и Маджаров бяха седнали под един дъб настрана от бивака и бяха вече започнали разискванията. Аз бях повикан да участвам в тях като секретар. Датата се установи бързо: нощта на 5 срещу 6 август – срещу празника Преображение – значи 15 дена след Илинден.

Разполагахме всичко с 900, най-много 1000 въоръжени хора, от които само 150–200 с манлихери, бердани и мартини, а останалите – селяни-кримкари. Какво можеше да се направи с 900–1000 пушки в едно пространство със 70–80 села, заобиколени от турско-гръцки каази и първостепенни военни центрове и граничещи с Черно море, където турците всеки момент можеха да направят десант и да ни атакуват едновременно от три страни? Ние се видяхме най-напред изправени пред капиталния въпрос: Малко Търново ли трябва да изберем за главна прицелна точка на нашите нападателни действия, като оставим всички по-малки турски гарнизони, кули и погранични постове, или да оставим Малко Търново и да се нахвърлим едновременно върху всички села и гарнизони в Малко-търновско и част от Лозенградско? Да се действа едновременно и върху другите гарнизони беше немислимо. По тоя въпрос мненията се разделиха: Мишел, Маджаров и аз се обяхме решително против нападението на М. Търново, а Икономов неотстъпно поддържаше противното. Дълго той се мъчи да ни убеди, че М. Търново, нападнато от 600–700 въстаници, подпомогнати от терористически акции вътре в града, ще падне непременно в наши ръце и ще остави всички околни гарнизони без сборен център. Ние му възразявахме, че дори и ако превземем М. Търново, не ще можем да го удържим повече от 1–2 дни, понеже, лишени от силни чети в околността, бихме се изложили на турски нападения от всички страни и само в няколко дена ще

капитулираме. Ние бяхме трима против един и се наложихме. По-после обаче се оказа, че Икономов беше прав. М. Търново би паднало в наши ръце дори и само с 300 души атакувано. Както и да е, нашето мнение надделя и Боевото тяло още в самото начало направи една грешка от капитална важност.

Мисълта за нападение на М. Търново изоставена, само

сънува за събитието, от което ни делеше само едно денонощие. Само Варналията се вираше угрижен в мрачините и казваше на Мишел:

– На дъжд ми сочи... Ще ни побърка страшно...

Сгъстените още през деня черни облаци и тревожната тишина на атмосферата не предвещаваха нищо добро.

– Да става каквото ще! – извиках аз и се свих на кълбо под една бука.

По едно време нещо като крак ме бутна по гърба и аз стреснато скочих.

– Хайде, бързай, че другите са вече в колибите – каза ми Варналията и ми обърна гръб. Аз покорно го последвах.

Дъжд като из ведро се сипеше от горе и от време на време мълнии раздираха тъмнината. След няколко минути бяхме в една въглищарска колиба, треперещи и изморени до кости. Бяхме натъпкани в две малки колиби. Нашата стряха скоро се

продължи и под краката ни се образува страшна локва. Дъждът все повече се усилваше. Мишел сериозно се загрижи. Ако продължи и утре, пропадаме. Момчетата ще бъдат измокрени и капнали от безсъние, пътят кален и непроходим... Цялата акция ще се компрометира... И псувните и заканиите продължаваха да се сипят.

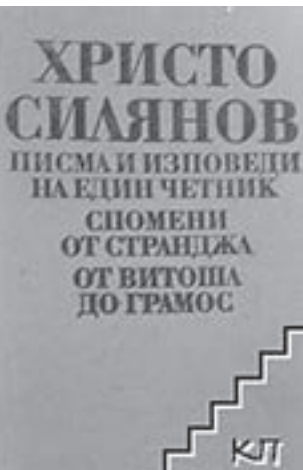
Заранта дъждът попрестана и ние излязохме от нашите локви, до колена потънали в кал, озлобени против всичко. Върнахме се на вчерашния бивак на Китка. Тоя противен дъжд, който от всички ни се взе като злокобно знамение на божеството против нас, обхвана почти цяло Малко-търновско, част от Лозенградско и по-голямата част от Бургаския окръг.

При все това нашите негодувания се оказаха напразни. Подухналият вятър бързо разпръсна и последните парцаливи облаци. Към обед слънчевият диск грееше над главите ни и целият простор, догдето ни очи видят, се къпеше в море от светлина. Денят бе толкова прозрачен, колкото бе мрачна и зловеща нощта. Види се, провидението поиска да подложи на изпитания нашата дълготърпеливост и вяра в силите ни.

Ние бяхме спасени. Цели-

ят бивак онемя. Момчетата дълбоко захъркаха. Мишел, Варналията и аз, придружени от един македонец-въглищар, който познаваше отлично Василико, се отправихме към пригответия наблюдателен пост, затулен с храсти и изсечени клонове, на най-високата издатина към края на бивака. Оттам можехме спокойно да наблюдаваме крайморското градче, цялата му околност и морския бряг, без да бъдем забелязани от шосето под нас.

В градчето ясно разграничавахме с помощта на бинокъла две части. Едната нова, с планирани улици и двуетажни къщи, разположена на един малък полуостров, владен в Черно море. Това беше гръцката махала – Ново Василико. В тая част се намираха правителственият дом (хюкюматът), телеграфо-пощенската станция, казармата, пристанищното управление и другите учреждения. Към входа на полуострова се намираше мухаджирската махала, състояща се от ниски къщи, покрити със слама и отделени от гръцката махала. Ново Василико броеше около 250 къщи – 70–80 мухаджирски, а останалите гръцки. Старо Василико, недалече от новото, но далеч от морето, имаше 400–500 къщи чисто гръцки. Можяхме да добием ясна представа за града, за разположението на отделните му части, за учрежденията, които щяха да се нападат, и за цялата околност.

В това време се яви един куриер и усмихнат до уши ни съобщи:

– Халач войвода дойде с все музиката!

Това беше началникът на Кладарския участък, бившият тръбач подофицер Халачев. В участъка му нямаше турски села, нито гарнизони, затова част от неговите въоръжени сили се определиха за василиковската акция. Той ни водеше 100 души кримкари... и своята тръба.

Привечер планът бе окончателно съставен. Разполагахме със 120 души четници, от които 20 души с манлихери, 5–6 души с бердани и мартини и стотината кримкари на Халачев. Придадохме към тях и 20–30 македонци-въглищари, въоръжени с брадви и ножове. Те щяха да ни служат и за куриери, понеже познаваха Василико. На Мишел и Варналията се възложи да нападнат с 40–50 души казармата, на мене – да завзема с 10–15 души правителствения дом и станцията, на Загорски – да обгради с 15–20 души Старо Василико за всяка случайност, а на друга една команда от тридесетина души – да подпали мухаджирската махала. Една група бравдари трябваше в същото време да наблюдава пътищата и да отсече на едно голямо разстояние всички телеграфни стълбове. Прекъсването на телеграфните жици, нападенията в града и подпалването на мухаджирските къщи трябваше да почне едновременно. Сигнал за почване – първата бомба, хвърлена от дружината на Мишел в казармата, и гласът на Халачевата тръба. Знакът за отстъпление щеше да се даде пак от Халачева – аташиран към „главнокомандувачия“ Мишел.

Бивакът шумеше от работа. Момчетата, отпочинали и отспали, се пристягаха, чистеха пушки, патрондаши, преглеждаха бомбите си, ръждясали от стоене в дъното на мръсните раници. И всичко това ставаше при високи разговори, смехове и шегички. Никой вече не намираше за нужно да пази тишина и да се крие: булото на тайнствеността и вечната тревога беше вече хвърлено. Помъчих се и аз да заспя малко, но напразно. Отидох пак на наблюдателния пост до часовия и останах там.

Съмни се най-сетне и многожеланата нощ простря черното си було над необгледания балкан. Кървава и страшна нощ, за която от

толкова години се готвим.

Събрани на полянката, момчетата образуваха колело и изправени в пълно въоръжение, зяпаха Мишел, който стоеше в средата.

– Часът, който от петстотин години очаквахме, за който работехме ден и нощ, купувахме пуши, скитахме из балканите и пълнехме занданите, най-сетне е ударил. Тая вечер всички наши братя по кръв и тегло, където и да се намират, ще си премерят силите с нашите душмани. Където има турско село – ще се изгори; където има турски аскер – ще се разбие! Тая нощ ще има да се извършат страшни работи. Кръв ще се лее, глави ще падат, села и градове ще горят. От тая нощ ние не сме вече раи, не признаваме хюкюмат, аскер и каймаками, не плащаме данъци и вергии [* Вергия (тур.) – данък върху недвижимо имущество.].! Хюкюмат, кадии, съдии и аскер на тая земя ставаме ний! Вместо с темане всеки турчин ще се посреща с нож и куршум, догдето не се очисти нашата страна от душманите, или се подчинят на нашия ред и заживеят с нас не като мъчител и господар, а в братство и мир, с еднакви права и задължения. Нека всеки, който чувства страх в сърцето си, да се отдели, догдето е време, защото потеглим ли оттук, няма вече връщане! Тогава всеки страхливец, ако не падне от турците, ще падне от нас. Ние не се борим за нас, борим се за нашите жени и деца, за тия, които ще идат след нас.

Мишел свърши своята вдъхновена реч с някои общи упътвания по въстанието. Слушаха го всички при гробно мълчание.

Силянов, Хр. Спомени от Странджа. Бележки по Преображенското въстание в Одринско 1903. С., 1984, 260–261, 263–267.

■ Христо Силянов

по себе си следваше, че трябва да се нападнат и разбият гарнизоните и да се очисти цялата въстаническа област от султанския аскер. Скоро се натъкнахме на друг, не толкова труден въпрос: какво трябва да правим с турските села? Двамина от нас поддържаха, че всичко турско трябва да се унищожава, а всички турски села да се нападнат и изгорят.

Затова те имаха своите основания: до нас бяха вече стигнали вестници от България, които съобщаваха за първите акции на битолските ни другари. Нашите не са кляли безоръжни турски селяни, не са горили турски села. При все това – три български села били обърнати в пепелища от аскера. Значи горим или не турските села, нашите няма да бъдат пощадени. Но Мишел се обяви решително против идеята да се напада и убива безразборно турско население и да се горят турски села. Избра се тогава нещо средно: да се горят турските села, кули, казарми и пр., но да се щадят безоръжните турци и всички, които не оказват съпротива.

В навечерието

На 4 август вечерта бяхме на Китка. Раздаде се храната и всеки се оттегли да спи и да

КИРИЛ МОМЧИЛОВ

СВЕТОСЛАВ МЕРДЖАНОВ

ПЪТ – СТРАШЕН, НО СЛАВЕН...

СИМВОЛ НА ТЕРОРИЗМА от началото на XX век, със своята саможертва за свободата на брата-роб, в името на целокупна България, Светослав Мерджанов е станал и знаме на македоно-одринското национално-освободително движение. Казват, че е бил необикновено смел и силен човек, ала енергията му била „енергия на отчаянието“, за това и толкова млад бил победен. Победен ли?

„Отче, кажи на всички българи, бъди ти свидетел, че аз без страх отивам към бесилката и без страх умирам за свободата на поробените български народ. Нека тия, които идват след мен, довършат делото. Да живее свободата на поробените братя!“ – това поръчал Светослав Мерджанов на свещеника Добри Стойков, който го изповядал, преди да увисне на бесилката в центъра на Одрин на 27 ноември 1901 г.

А пътят му до бесилката бил страшен, но славен!.. Не му е тук мястото да анализираме причините за отделните атентати, нито да оценяваме политическите атентати според тактиката и стратегията на партиите и групите, които са ги организирани. Ще ни се да си отговорим на въпроса: какви хора са били атентаторите?

КАКЪВ Е БИЛ СВЕТОСЛАВ МЕРДЖАНОВ? – Олицетворение на мъжественост и – смелост, пише за него Павел Шатев (1882–1950) в книгата си „В Македония под робство“ (1934): „Телесно здрав и развит, с обло мургаво лице, големи черни очи и черни гъсти коси, едри мустаци, як и твърд като желязо, пъргав и красив... Винаги бодър и съобразителен, той бе една неспокойна натура, която било в родния му град Карнобат, било в София или Женева, се движеше с една необикновена бързина и навсякъде и винаги заел с измислюване на големи планове за проектиране на конспиративни и бунтовнически акции... От Мерджанова ляхаше олицетворение на мъжественост и смелост. Горещ темперамент, ентузиазъм и твърде много сантименталност бликаше от неспокойната му душа на тоя бунтовник.“

СМЕЛ И РЕШИТЕЛЕН, пълен с енергия, духовни и физически сили за работа и живот. Такъв е останал в паметта и на своите съграждани. В спомена на Стоян Мелников четем: „Светослав Мерджанов бе един от първите дейци на градското читалище „Развитие“. Хубав и строен момък, среден ръст, с хубава буйна коса, тъмни живи очи, интелигентно лице и хубаво облечен. Ходеше обикновено в нов летен черен костюм, бяла яка, дълга вратовръзка на фълонга, с елегантен бастун в ръка и с

цветче на елика на палтото... Той бе пленил децата и юношите с държанието си, обаяването си, смелостта си и с хубавия си говор. Мнозина го помнят от сцената – гласът му беше плътен, звучен. Трябваше да го видите самия него, за да разберете колко пламенен и бунтовен темперамент, какъв възторжен мечтател беше той. Поток от трептящо и огнено чувство се изливаше в речта му. Лицето му добиваше вдъхновено очарование... Като че в действителност преживяваше онова, което заучените думи изразяваха. „Борба“ от Христо Ботев беше неговото любимо стихотворение.“

БОРБАТА В ИМЕТО НА НАЙ-БЛАГОРОДНИЯ ИДЕАЛ погълнала цялата му енергия, тя го довела до бесилката, тя го обезсмърти в паметта на народа. Да се бори с турци-агарянци Светослав е решил още като дете. Бил единадесетгодишен, когато извършил първото взривяване на бомба в лозята край Карнобат. Пред другарчетата си демонстрирал вдигането във въздуха на една колиба. Пак в лозята, вече като младеж, се упражнявал самостоятелно на стрелба с пистолет. Немоцията ли – от малък останал сирак, или книгите от руски и френски нихилисти и анархисти са го направили индивидуалист, трудно ни е да отсъдим. Може би кръжочите, в които е участвал: найрано като ученик в Русе, после като студент в Женева и накрая като учител на учени-

ци от терористичния кръжок в Солун? Отрано прегърнал идеята за социална правда, ала организираната борба не го задоволрила. Не искал да се откъсне от народа, но не можел и да чака повече организирането му за бунт. Не понасял дисциплината. Фанатик-романтик, когото трудно ще познаем, тъй като много малко са сведенията, достигнали до нас, за израстването му.

Като юноша бил мълчалив, замислен, но и непокорен. В местното училище завършил втори клас, в Бургас – следвал трети, за да стигне в Русе, където по традиция завършвали изключваните гимназисти от цяла България. Там карнобатлията, както го наричали другарите му, попаднал в кръжока на социалисти, анархисти и нихилисти. Служил в Бургас през 1896 г. в 24-ти пехотен полк, но бил „писар и рисуващ“, не могъл да прояви военолобивата си натура. В Русе една учителка, „с която имал близки връзки“, през лятото на 1897 г. му дала пари, с които през Букурещ стигнал до Женева, за да следва право. Ала попаднал отново в средата на анархисти и революционери, забравил за какво е отишъл и още в края на първата година изоставил висшите науки.

„ЖЕНЕВСКАТА ГРУПА“ ни е позната от историята. Първата студентска социалистическа група е образувана в началото на 90-те години. Романтичен период от живота на учение, дебати, лични връзки... В Руския клуб ру-

ско-българската група водела горещи спорове, спорели представители на различни течения – марксиста, народняци и анархисти. Идеите на терористите били най-примамливи за Светослав Мерджанов. Сприятелил се с Михаил Герджиков – Мишел, и се отдал всецяло на делото за освобождението на Македония и Тракия.

Ако Герджиков бе написал своите спомени преди 60 години, днес едва ли някой би си позволил дори да „ситуира“ образа на Мерджанов. В „Конспекта“ за спомените си от 1945–1946 г. той дословно изрежда имената на „Женевския център“: Димо Николов, Григор Попдочев, Димитър Общински, Кина Генова, Тодора Златева, Иванка Ботева, Надежда Добрева, Петър Манджуков, Светослав Мерджанов, Михаил Ив. Герджиков, Димитър Ганчев, Йордан Калчев. Научаваме, че в Женева е приет Устава на Македонския таен революционен комитет, че от там е отправен Позив към поробените българи, издаден е вестник „Отмъщение“. В няколко точки се споменава „нуждата от пропаганда и организация“ и „липсата на парични средства“. Парите са ги принудили да хвърлят жребий, кой да тръгне пръв да ги набави... Паднало се е на Григор Попдочев и той заминал за България, но не се обаждат. Безпокойството в Женева накарало Мерджанов да замине по дирите на Дочев. После телеграма от Мерджанов извикала Герджиков в София. Ала мисията на Дочев пропаднала и той се самоубил. Тогава Мерджанов и Стефан Ми-

хов организират кражба и източват чрез фалшиви записи пари, които се получават във от България... Отново „студентите“ се завръщат в Женева, за да се подготвят за навлизане в Македония, където според тях условията за борба са най-подходящи...

След една среща на Герджиков с Гоце Делчев започват преговори между двете организации и като резултат са слети в една... Манджуков, Мерджанов, Соколов, Калчев, Ганчев и Герджиков – отново в Македония. Светослав Мерджанов организира известните ни „гемиджий“ от Велес и Солун (1898). Влиянието на Женевския кръжок в идеологично отношение върху ВМОР Организация – новата струя в революционното движение. – Идеологичен афинитет между Делчев и представители на „женевци“. – Внасяне на социален елемент в борбите за освобождението на Македония и Одринско. – Организация, пропаганда, четническо движение и тероризъм. – Липса на парични средства за организация и пропаганда: експедицията на Гоце Делчев из Пирин, Алиботуш (дн. Славянка) и Боздаг през лятото на 1899 г. През онези месеци в Македония рамо до рамо с Гоце е бил и Светослав Мерджанов.

На 13 май 1899 г. в София, от стая №9 на хотел „Батенберг“ Гоце Делчев изпратил пощенска картичка до Мишел в Женева, с която му съобщава новия състав на Върховния комитет, избран на конгреса. Известява го още, че е получил писмото му и парите и го поздравява от името на Мерджанов и Комуна... Липсата на пари

■ Петър Соколов и Слави Мерджанов

какво ли не принуждава да вършат хората? В Солун кръжочниците укриват двама от другарите си, синове на богати българи. Обявяват ги за отвлечени и принуждават родителите им да дадат откуп. Светослав Мерджанов ще се покаже на панаира в Карнобат, който започнал пред празниците Петдесетница и Свети Дух, с намерението да срещне разбиране и подкрепа за делото, ала зет му, щом разбрал, че се е отказал от следването, го укорил: „Много пари изхарчихме по тебе, а нищо не излезе...“ „Мълчи! – изкрещал му Светослав. – С това шише вино ще ти ступя главата.“ На един доктор в Бургас, от когото отишъл да иска пари, а оня му казал да се легитимира с пълномощно от властта, Мерджанов залепил такава плесница, че докато бил жив докторът все за нея разказвал...

В България Светослав Мерджанов се включил в легалното македоно-одринско движение, ръководено от Борис Сарафов. Последният подкрепил плана му за убийство на султан Абдул Хамид Хан II. С паспорт на името на инженер Васил Стоянов Светослав Мерджанов, заедно с Манджуков и Соколов, заминал за Цариград. Месеци наред кръстосвали града, ала било невъзможно да припаят до неговите сараи. Защо ли не вдигнат във въздуха Отоманската банка? Та нали в нея били английските и френските капитали. Наели една празна двуетажна къща срещу банката, собственост на българин, посветили сина му под клетва в тайната си мисия, и започнали да копаят. Прокопаването на тунела заслужава отделен разказ. Ще кажем само, че заедно със Светослав Мерджанов са били Петър Манджуков, Петър Соколов и Павел Шатев. В средата на септември 1900 г. тунелът бил готов. Ала доставката на двата куфара с динамит вместо с файтон, била в ръцете на двама хамали-арменци, които се прегъвали на две от товара. Тайната полиция не могла да не забележи това. Нелегалните били арестувани и след лъжливи оправдания екстрадирани...

„Аз се запознах със Слави Мерджанов в 1901 г. в София. Той влизаше в една група млади хора около Борис Сарафов, към която се числях и аз. – пише в спомените си през 1964 г. Симеон Радев (1879–1967). – Който би погледнал Слави Мерджанов, никога не би помислил, че той бе човекът, който подготви свои ученици да хвърлят бомби в Солун. Поскоро приличаше на ония актьори, които във филмите играят ролята на любовници – тънък, висок, елегантен. Но носеше в себе си дързък дух, готов на всички рискове. Видях го един път да говори на митинг в София. Оратор!“

Продължава на стр. 5

ПО ВЪЛНИТЕ НА РИБАРСКАТА НЕСРЕТА...

ГЕОРГИ Н. НИКОЛОВ

Можем да твърдим, че темата за морето в българската литература е обширна и сериозно застъпена. Тя идва от фолклорното наследство и в годините намира място по страниците на редица автори. В това число – и на трудовата маринистика, пазеща образите на моряци, рибари, докери, мерметчии и т.н. Като обаче поставя изисквания, доста по-конкретни от импресионистичните възприятия и вътрешната самовглъбеност под грохота на стихииите. Търси познаване на описаното, пряко докосването до делника в цялата му грубост, лишено от краски, идеализация и бягство от реалността. Това са успели да направят в художественото си наследство Константин Величков, Кирил Христов, Кирил Гривек, Елисавета Багряна, Мария Грубешлиева, Стефан Станчев, Александър Муратов, Крум Пенев, Люба Касърова, Димитър Осинин, Владимир Полянов, Крум Кънчев, Яна Язова и разбира се – Никола Вапцаров.

Без да претендирам за изчерпателност в галерията от изброени имена, ще прибавя и позабравения днес Георги Попстаматов с романиите „Рибари“ (1942) и „Далян Ропотамо“ (1967). Роден е на 21 април 1909 г. в странджанското село Блаци, Източна Тракия, Турция, в многолюдно семейство. Баща му, свещеник в селото, деец на ВМРО, като един от организаторите на Преображенското въстание от 1903 г. е осъден на 15 години каторга в Одринския затвор, но излиза от него през 1908 г., амнистиран с Хуриета. През 1913 г. семейството бива прокудено в България и се заселва в Ахтопол. Георги Попстаматов завършва педагогическото училище в Ямбол и 15 г. учителства из Странджа. След 1944 г. се отдава на журналистика като репортер в бургаския вестник „Черноморски фронт“ и окръжен кореспондент на вестник „Отечествен фронт“. Написал е още въздържателната поема „Към нов живот“, „В цяла Странджа роб запява“ (пиеза в осем картини, в съавторство с Георги Караславов), „Роди го Странджа“ (биографичен очерк за Илия Бояджиев), „Преображенци“ (очерци). Сътрудничи на много вестници и списания.

Още с първата си книга, действието на която се развива в Ахтопол, писателят очертава широка панорама на хората край морето. На рибарската битност – отрудена, грубовата, непредвидима. „Грижите, немотията, излъганите надежди и малките рибарски радости като оазиси сред пустинята – отбелязва в предговора Калина Малина – ето

Писателят Георги Попстаматов

какво предлага Г. п. Стаматов... Но наред с това едно великолепно описание на морските капризи, на ветровете и бурите, на стихииите, с които се бори малката рибарска лодка в открито море. И непосилната човешка борба за насъщния. И всред нейния кипез един застиващ вече копнеж по изгубена любов...“ Повечето герои са тракийски бежанци, помнещи родния край и турските издевателства. Сменили ралото, те отдавна са чеда на вълните – дядо Паун, капитан Мина, капитан Лазо, Ганчето, Кленчо, Дорко, малкият Васето, който непременно ще стане моряк и разбира се, рибарските тайфи. Превиващи гръб над греблата в аламаните в очакване на сребристите пасажи. И на сиромашкия си пай – каквото даде чорбаджията след продажбите на Бургаската борса. Типажите, явно наблюдавани от натура, приличат повече на бродяги. Но всеки е по своему колоритен, цветен и оригинално поднесен. Изцяло отдаден на трудното си призвание: „Аз, да е до мене, и по-хубаво да найда – не се оставям от морето!

Ей-гъй – на, ударих се еднаж на море, и – не мога вече! Тежко е, мъчно е – ама свикнува се! А пък нали има една приказка: „По-лесно се свикнува, по-мъчно – отвикнува и туй-то!“ Зад привидната сивота на дрипавите тълпи по крайбрежието се крие волна жажда за живот. За някакво осмислено битуване, осигурени с храна семейства и изучени деца. Те са и човечни, носещи дълбоко в себе си скритата трагедия на ориста. Синът на Мина, Владимир, е отвлечен от турски лазове (1) и не се знае какво е станало с него. Отвлечена е пак от тях и годеницата на Удрав, Вангелка, който три години я дири из турските черноморски селища. Мъката и неизвестността го душат, надеждата да я види обаче и да я спаси не секва. Това убива увлечението му към Вида, а когато научава за смъртта на Вангелка бързо се пропива. Безутешен е и Мина, когато намерилият се по чудо син, прострелян, умира в ръцете му. Той решава да вземе странника под крило и да го направи истински рибар, но при силна буря, отново пиян, Удрав се удавя с лодката си. По начин на описание и по дълбокото си вникване в тематичната дълбочина, романът прилича на „Това е положението – повест из живота на черноморските рибари“ на Ячо Кабаивански – Марко Поло и на някои книги на латвийския автор Вилис Лацис.

Негово своеобразно продължение, макар с други герои, е „Далян Ропотамо“. Действието се развива след 1944 г., като основен подтекст е сблъсъкът между старото и новото, пак в името на поминъка и на децата. Капитан Андон внедрява член съветски опит под насмешките на стари, препатили рибари, дебнен и от бившия чорбаджия Хрисостомо. След дълги вътрешни терзания, че може и да не успее, неговият далян устоява на стихии-

те. И тук действието се развива увлекателно, без да подминава созополския бит и някогашните му жители. Зад беглата идеологизация на повествованието отново прозира обичта към морето и бащиния занаят. „Прекарал целия си живот на брега на нашето южно черноморско крайбрежие – уточнява Георги Караславов – дете е и центърът на черноморския ни риболов, във втория си роман Георги Попстаматов дава драматични картини от една тежка и сложна борба. Умело и органически е свързал авторът борбата с капризите, бурите и опасностите на морето с борбата между старото и новото, капиталистическото и социалистическото, консервативното и новаторското през първите години след 1944-та...“ Смяната на поколенията, изтичащи в забрава като пясък от човешката длан. Остават вълните, рибните пасажи и спомените за нявгашни членове на тайфата, изчезнали при буря в дълбокото. Времената се менят, някогашната бедност постепенно отстъпва. Кой днес би повярвал на разказаното от Дора Габе в пътеписа ѝ „Със Дръзки по Черно море“ за Созопол: „Едно съвместно жителство с всички заведения и продавачи, с всички минувачи по улицата, от курортистите, българи и чужденци, елегантни и дрипави, до хиляви старци, килави бледни деца и мършави котки. Казаха ми, че местното население е бедно, че си храни децата с парче солена риба, а по някога и само с хлеб...“ (2)

Остава и трудовата маринистика на Георги Попстаматов, интересна и днес. Тя е запечатала по редовете редица специфични термини и наименования, които постепенно се забравят: Зехтинбурун, стинга, кубаня, мармаро, леванди, лодос, мола, алборо, серекус воля и пр. Но по-важното е друго: че героите му и днес са пълнокръвни, интересни, достоверни. Упорити дори в отчаянието си, когато няма риба, да хвърлят мрежите пак и пак. Граждани, сезонни работни-

ци от близките села, всички са обединени в общ стремеж – за богат улов, който да стопи грижите им поне временно. Това са персонажи, гранитно дялани от живия живот и неумолимите му закони – битови, морални, духовни. Поколенията предават във вековете немотията и надеждите си едно на друго, но постепенно в съзнанието им се раждат нови идеи – на Ганчето и учителя Владев от първия авторов роман на Попстаматов за рибарско сдружение. Десетилетия по-късно то е вече комбинат и пори водите със съвременни кораби. Остава закваската, маята, гордостта, че си рибар и потомък на такива люде.

В тъмата на отминали години греят потъмнели „снимки“ на нявгашните селища и някаква тиха романтика пропълзява в сърцето на читателя: „Ахтопол, където съдбата бе довела Удрава, е малко, глухо градче, кацнало на висок, скалист полуостров, изправен като стена над морето. На запад от него се издига друга стена, още по-величествена и красива – Папия, един от най-високите върхове на Странджа, цял обраснал в гора. Къщите, повечето бежански, започват от дуварите на няколко стари вятърни мелници и нестройно пълзят към горната махала, източната, по-високата част на града. Някаква легенда говори, че градът бил основан от някоя си Агата – дъщеря на Зевсов син, прогонена от разгневен бог. В миналото той е бил укрепен византийски град, по-късно – с прочута търговия и корабоплаване, докато през 1018 година един стихийен пожар го сравни с земята за една вечер...“ Днес героите на Георги Попстаматов трудно биха познали родното крайбрежие: бетонирано и алчно приакващо туристи. Остават книгите, запечатаните в тях легенди и спомени какво е било. А най-вече: че има хора, които не могат без морето, както и то не може без тях, а солена му влага, веднъж отпита, не се забравя. Както бе възкликнал в свое стихотворение военният поет Чони Чонев: „Морето в моя стих не е измислено! Морето в моя стих е изживяно...“ По тази причина имаме право да възкресим и маринистичното творчество на Георги Попстаматов от праха на забравата.

1. Анадолски търговци и рибари, често пирати.
2. .Сп. „Морски сговор“, Варна, г. VIII, 1931, бр. 9.

Продължава от стр. 4

След големия провал в Цариград, Мерджанов не се отчаял. Подвизавал се в София по свърталищата на хъшовите и македо-одринските революционери. Както свидетелствува историкът Иван Орманджиев по спомен на акад. Димитър Михалчев, на последния „Слави му правел най-хубаво впечатление от видните революционери със своята черна коса, смела и решителна осанка“. И ако не бил тръгнал с четата си две седмици по-рано за поробена Тракия, Михалчев с Александър Кипров, били решени да го последват в борбата му срещу тиранията на султана...

Този път намерението им било да пленят на гарата в Люлебургаз иранския шах, който се връщал от Париж. Ала пропуснали момента... От Люлебургаз се насочили към Одрин. Защо не заловят одринския валия Ариф паша? Той бил зет на султана... И с него се разминават... Докато щастието им се усмих-

ПЪТ – СТРАШЕН...

нало. Заловили сина на Дертли Мустафа младия Нури бей... Мястото не ми позволява да предам по спомените на очевидци орисията на четниците, но в сражението с турския аскер половината от четниците излезли невредими, четирима, ведно със сина на Дертли Мустафа, убити: Петър Соколов, 35-годишен от Кюстендил, Георги Фотев, 28-годишен от Одрин, Иван Котков, 38-годишен от Каваклия, Лозенградско,

Ованес, 29-годишен арменец от гр. Родосто. Останалите четирима – тежко ранени, били пленени. Съдени и осъдени на смърт, до края на ноември били в Одринския затвор. На 27 ноември 1901 година увиснали на бесилките... За да останат в песента на войводата Яни Попов „За обесените в Одрин“ (Вж. Странджански жалби, С. 1909, с. 9–11). Под заглавието авторът е отбелязал, че песента

се пее по гласа на „Ах ти, юначе, къде се стягаш“, а в края на песента дава следното пояснение: „През 1902 г. в гр. Одрин една сутрин се люлееха телата на четирима юнаци под бесилките. Те бяха обесени на четири места. Славе Мерджанов и Бедрос Серемджиян грозно нападаха с последните си думи турския режим и сами си прикачиха въжето. Причината беше залавянето на Хаджи Нури бей. При сражението паднаха четирима, а четирима обесиха. Освен Славе и Бедрос бяха Христо Х. Илиев и Татум, арменец. Убитите бяха: Соколов, Иван Котков, Георги Ботев и един арменец.“

А са били толкова млади? Христо х. Илиев, 22-годишен от с. Докузюк, Лозенградско, Бедрос Серемджиян, 25-годишен офицер от българската армия, Татум Малгаралъ, 25-годишен от гр. Малгара.

„НЕЗАЛИЧИМА ДИРЯ“

„Лоши хора има, лоши народи няма!“ – сякаш това иска да ни внуши Тонка Василева в новата си книга „Незаличимая диря“, в която пресъздава съдбата на малоазийските българи. Прочетох я с огромен интерес, нищо че съм чел и други изследвания по темата. Смятам, че ако тази книга се бе появила преди 30 – 40 години, друго щеше да бъде съзнанието на голяма част от българското общество. А то си остана почти неграмотно по отношение на това кои сме, какви сме били и как отново сме се „самосъздали“ в последните век-два. Темата за малоазийските бежанци докосва и оголения нерв и на тракийските, и на банатските, и на македонските, и на добруджанските българи. Днес те са и в основата, и във вътъка на българската нация. А тя трябва да се самоопознае.

Абсолютно необходима е книгата на Тонка Василева за райони като Ивайловградския, Бургаския, Хасковския, Варненския, заселени някога от прокудени от различни краища на света бежанци.

Усещаме, че и днес общество ни е изправено пред изпита „бежанците“! Как го разглежда този изпит на историята Тонка Василева в нейната „Незаличимая диря“? С дистанцията на времето, но кръвно свързана с проблемата, защото е родена в малоазийски род в село Орешино, Ивайловградско, тя описва трагедията и възвисяването на тези българимъченици с болка, с трепет и разбиране. Но без лесни присъди. Без елементарни позиции! Тя вниква задълбочено в обстановката по време на войните, в които губят всички народи. Но в тия съдбовни моменти ясно личи кой кой е – ярко изпъкват и добрият, и лошият.

Малоазийските българи обвиняват турската власт, разбойниците, черкезите за трагедията, която преживяват, прогонени от къщи и села, но не забравят човечността и помощта на обикновените си съседи турци от околните села, които всячески са подпомагали българите с каквото могат. Това е нещо ново за мен в такъв вид изследване. И чест прави на Тонка Василева, че точно днес го подчертава.

А иначе книгата „Незаличимая диря“ трябва да влезе в часовете по родинознание поне в ония райони на страната, населени с малоазийски или тракийски българи. За техните наследници тя ще бъде една малка „паисиева история“, която ще буди чувството им за чест и гордост, че са наследници на силни български родове. И когато ги попитат за корените им, няма гузно на мънкат, че не знаят, щото бабите им като са им разказвали някои ис-

тории, те много-много не са слушали, защото не са смятали за важно да ги знаят.

Важно е. Иначе си като лист отбрулен незнайно отиде в историята. А Тонка Василева е свършила работа на цял научен институт. Иначе тя е доцент в Аграрния университет в Пловдив. Не само че е прочела много „страшичен“ материал и лично е издирила спомени, но в домнената пещ на сърцето си е претопила тонове руда от тях, за отлее ключета слово.

Затова книгата ѝ се чете задъхано. Тя и така е написана – ритмично, пластично. Усещането е даже звуково. Чуваши думите ѝ пред невидима, но запалена от интерес аудитория. По това книгата се отличава от много разхвърлени, лошо написани.

Иван БУНКОВ

Тонка Василева умее да разказва. Ще се убедите – от този брой препечатваме от „Нов живот“ поредица откъси от „Незаличимая диря“.

Първи откъс от книгата на Тонка Василева за малоазийските българи, очаквайте следващите

През XVII–XIX век големи групи българи от различни краища на България (Чирпанско, Старозагорско, Ямболско, Хасковско, Пловдивско, Ивайловградско, Софийско, Димотишко, Софлийско, Охридско, Костурско, и някои други селища на Северна България) поели най-вече на юг към земите на Западен Анадол. Причините, породили изселническите движения в тази посока, са основно две – първата – това

е българско население, което било насилствено принудено да напусне родните огнища, за да се настанят в тях идващите от Мала Азия турци, и втората – доброволно изселили се българи, заставени от обстоятелствата – икономическо и политическо безправие; осъзната безпомощност пред кърджалийските набези и издевателства, довели до несигурност за живота им; търсене на спокоен живот и по-добър поминък в плодородните, обширни земи и изобилни пасища в Мала Азия.

Потомците на тези заселници живели повече от два века по тези места, но съхранили своята българска идентичност. **Кои са основателите на тази Малоазийска българска колония, откъде са дошли и как са попаднали по тези места?** Ако тръгнем обратно по техния път, в пределите на България, той ще поеме отново в две посоки – към Горнотракийската низина и Северна България и Ивайловградската покрайнина. Литературните източници за Ивайловградската покрайнина през Османското владичество и Възраждането са твърде малко. Градът, наричан Ортакой (от 1934 г. Ивайловград), възниква късно, вероятно към началото на XVI–XVII век, в съседство и връзка с духовния митрополитски център Лютица, който датира от IX–X век.

Недостатъчната плодородна земя и ниските добиви от отглежданите култури принудили населението да отправи поглед към гурбетчийството и потърси възможности за прехрана

вън от покрайнината. Като работели в чифлиците на турски бейове около Одрин и други места, те разбрали за голямото търсене на дървени въглища в големите градове на Османската империя. Мъжете от селата Горноселци, Покрован, Хухла и Камилски дол се възползвали от горите и се насочили към този доходен за времето занаят, превръщайки въглищарството в основен поминък. Въглишарите горели въглищата по два начина – македонски и черменски. По-голямо и предпочитано било производството на черменски въглища, защото те се добивали по-бързо.

Дървените въглища се използвали за отопление в домовете на бейове, на търговци и занаятчии, в дюкяни и работилници. Търсенето на българското производство било голямо, защото качеството му било високо, а занаятът – усвоен до съвършенство. Жителите на селата Горноселци и Камилски дол, като търсели подходящи гори или пазари, стигнали до малоазийския бряг на Мраморно море и трайно се заселили там.

Постепенно, с увеличаване на семействата и пристигащите заселници от българските села Горно селци, Хухла и Камилски дол, Ивайловградско, Коджа бунар се разраснало. Според В. Кънчов в края на XIX век то е имало 350 къщи, а според Я. Доросиев те са били 245 с 1486 жители. По данни на българския генерален консул в Цариград през 1914 г. селото е имало 400 къщи. От цялата информация като най-правдоподобни се приемат цифрите 400 къщи, от които около 40 къщи гръцки и гръ-

комански и 2000 жители.

Като най-голямо селище, заемащо централно място в групата на появилите се по-късно от него български села, Коджа бунар се превърнало в средищен занаятчийски, търговски и културен център за живеещите в околността. Това посочват както потомци от Коджа бунар, така и тези на съседните села. Особено видно било това по време на големите празници Коледа, Великден, Гергьовден, Димитровден, когато селото се огласяло от гайди и кавали, а на междана до Голямата ода се виели кръшни български хора от жителите на няколко села. Селото приличало на малък град, с главната калдаръмена улица от единия до другия край, с наредените от двете ѝ страни дюкяни и работилници, бръснарници, кафенета и обушарници, с високите огради и хубави и чисти къщи.

От Коджа бунар се роили селата – Ново село (Еникьой или Казълджилар), Суют, Киллик, Тьойбелен. От Коджа бунар са произлезли и още три малки села в околия **Балъ-Кубаш** с 20 къщи и 115 жители, **Юрен** с 15 къщи и 95 жители и **Читак** с 10 семейства. Информацията за тези села е много оскъдна. На изток от Маняското езеро и на юг от Коджа бунар се намирало село **Мандър**, състоящо се от 130 къщи българи и 4-5 гръцки. В различните времена то се числяло към околия Бандърма или град Михалич, днес Карабей. Селото било едно от най-известните, най-богатите и най-старите села в българската колония и сред малкото отбелязани в европейските карти на Османската империя и Мала

Азия. Основателите му били български преселници от Чирпанско, Старозагорско, Ямболско. Това село имало хубава черква и училище, добри керемидени къщи. Жителите му притежавали владата за около 20000 дьонюма (1 дьонюм е равен на 916 кв. м), като най-богатите семейства достигнали до 800-1000 дьонюма, а най-бедните поне 50 дьонюма, независимо от лозята, бахчите и черниците. Мандърци били будни хора, жадни за знание и просвета, с ясна позиция за църковна независимост, която достойно отстоявали. Ето какво пише след срещата си с тях на 3 май 1914 г. българският генерален консул в Цариград: „*Вижда се, че вследствие на сравнително добро благосъстояние и близостта на пазарния център Бандърма, жителите на това село са по-интелигентни, нещо, което се изразява както в отношенията им, тъй и в уменията им да изказват онова, което желаят*“. На югоизток от езерото Маняс, в близост до него, било разположено другото голямо и будно българско село **Гьобел**. Днес то съществува като голямо турско село, със същото наименование и е средищен център на девет села от околия Сусурлук. В началото на XVIII век преселници от Чирпанско и Хасковско основали селото. През седемдесетте години на XIX век в Гьобел имало 300 къщи, с повече от 1500 жители българи. От началото на XVII век, в продължение на два века до началото на XIX век, не спирал потокът от нови български заселници в пределите на Мала Азия. Около 1850 г. на Азиатския бряг на Мраморно море в днешния вилает Чанаккале – околията Лапсеки и Бига (Боашехир), били основани нови български села – **Урумча, Чаталтепе, Ново село (Чифлик), Маната, Стенгелкьой, Смавла и Байрямич**, чиито имена са сред 11-те български села, които В. Кънчов съобщава в пътеписа си от 1898 г. Българско население имало в почти всички градове на Османската империя. Това са били най-вече, както беше посочено, търговци, занаятчии, бакали, а в покрайнините на градовете – ратаи и овчари. Най-голям бил техният брой в Измир. Пристанният град Бандърма бил най-посещаван от селяните на българската колония. На пазарите му те предлагали селскостопанската си продукция и купували всичко от първа необходимост.

■ Семейство Кера и Димитър Гайдаджиеви от село Орешино, Ивайловградско, потомци на бежанци от Мала Азия [1] владала (тапи) – документи за собственост [2] ЦДАФ, 176 К. ОП.2, а.е. 1496, л.109.

Продължава в следващия брой

ТРЕНДАФИЛ ВАСИЛЕВ – ЛАУРЕАТ НА НАГРАДАТА „ГЕОРГИ ДЖАГАРОВ“

Председателят на СБП Боян Ангелов обяви новия носител на Националната литературна награда „Георги Джагаров“ – поета Трендафил Василев. На тържеството в галерия-книжарница „София прес“ присъстваха съпругата на Георги Джагаров – Цвета Джагарова, неговите стари приятели Георги Йорданов и проф. Чавдар Добрев, носителите на наградата Надя Попова и Петър Андасаров, писатели, журналисти, общественици.

Прозвучаха стихове от Георги Джагаров и думи на признателност към неговото творчество и неговия висок професионализъм.

Трендафил Василев е роден през 1940 г. в с. Момино, Хасковско. Той е тракийски потомък и доказва това и с поетичното си творчество. Дядо му Трендафил е разстрелян в погрома през есента на 1913 г. в с. Евренкьой, Гюмюрджинско. Баща му и чичо му живеят в селото до 1925 г., след което минават през лагера за бежанци в Свиленград и се заселват в България. Баща му в с. Момино, където Трендафил Василев е роден. Трагичната сага на тракийските бежанци е отразена в поезията му. Той е носител на националните литературни награди „Изворът на Белоногата“, „Александър Паскалев“, „Елин пелин“ за цялостно творчество. Член на СП и на СБЖ, носител на „Златното перо“ на СБЖ. Автор на девет стихосбирки. Книгоиздател, ръководил е няколко издателства, основател и управител на „Българска книжница“.

Поетът пожела да бъде прие за член на СТДБ.

ТРАКИЙЦИ ДАРИХА УЧЕБНИЦИ ЗА НЕДЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ В ИСТАНБУЛ

Пратка от над 120 комплекта с учебници и помагала замина за Неделното училище в Българската екзархия в Истанбул. Те са осигурени от издателство „Просвета“ с директор Йоанна Томова по искане на тракийското дружество „Георги Сапунаров“ в и народно читалище „Тракия 2008“ – Хасково. „Всички учебници и помагала са нови, съобразени с новата учебна програма за тази година“, обясни председателят на тракийското дружество Кирил Сарджев. Те са за ученици от 1 до 12

клас. По груби сметки дарението е на стойност между 1500 и 2000 лв. Това е третата пратка с учебни и помагала от тракийци към българите в Турция. В момента в Неделното училище се обучават около 100 деца и възрастни,

като 40 от тях са деца от 1 до 4 клас. В близко време ще бъде изработен от хасковските тракийци и предоставен на училището – битов кът с макети на момче и момиче, облечени в тракийски дрешки и пособия от бита на тракийските българи.

Да стане дарението факт съдействаха генералният консул в Истанбул Ангел Ангелов, председателят на Българската екзархийска общност Васил Лязе и директорката на Неделното училище Невин Даудова съдействаха.

ПРЕДСТОЯЩО

„С ПЕСНИТЕ НА МАНОЛ МИХАЙЛОВ“

Първият фолклорен конкурс „С песните на Манол Михайлов“ ще се състои на 19 август 2017 г. на историческата местност „Петрова нива“. Той се организира от община Малко Търново, сдружение „Пазители на българското“ и народно читалище „Просвета – 1914“ – Малко Търново. Националният фолклорен конкурс „С песните на Манол Михайлов“ ще даде възможност за изява на индивидуални изпълнители и фолклорни колективи от страната,

които изпълняват и песни от репертоара на странджанския певец Манол Михайлов. В конкурса има два раздела: индивидуални изпълнители в пет възрастови групи и колективни изпълнения в две възрастови групи – до 18 години и над 18 години. Конкурсът има състезателен характер, жури ще оценява както автентичността на изпълненията, така също майсторството и артистичността. Ще бъдат раздадени първа, втора и трета награда за всяка възрастова група, поощрителни награди, специални награди, както и приз на името на Манол Михайлов за най-добрия изпълнител.

ИЗЛОЖБА С РЕКВИЗИТА ОТ СЕРИАЛА ЗА ПЕТКО ВОЙВОДА

От 21 юни до 20 юли 2017 г. в Дупница гостува Исторически музей – Попово със своята изложба „От киноцентъра до музейната витрина“.

Показани са автентични народни облекла, накити и аксесоари, използвани при заснемането на телевизионния сериал „Капитан Петко войвода“. Копия са само

знамето и ямурлука. Предметите са събрани в различни селища от районите на Гюмюрджина, Софлу, Дедеагач, Доганхисар (родното място на Капитан Петко), в Елховско, Ивайловградско и др. Колекцията е ползвана при заснемането на тракийското дружество в с. Светлен, Поповско. Телевизионният сериал „Капитан Пет-

ко войвода“ е сниман в периода 1978 до 1981 г. Филмът по сценарий на Николай Хайтов се превърна в хит сред българските зрители след премиерата на 3 март 1981 г. Поповският музей притежава и част от вещите и наградите на кинооператора, заснел филма „Капитан Петко войвода“ – Димо Коларов. Извест-

ния кинооператор е роден в Попово и приживе предоставя някои свои предмети и документи на музея в родния си град, включително неговата камера.

Автори на изложбата са Ивелина Неделчева и Пламен Събев. Тя вече бе показана и в Кюстендил, Перник и Гоце Делчев.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А

Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталожен
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: чл.-кор. на БАН Васил ПРОДАНОВ, Георги ДИМИТРОВ -зам. гл. редактор, проф. Иван ФИЛЧЕВ, Елена АЛЕКОВА, Никола ИНДЖОВ и Хубен СТЕФАНОВ; Главен редактор: Тодор КОРУЕВ
e-mail: vesttrakia@abv.bg, stdb_sofia@abv.bg, тел.02/986 71 26; факс:02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC:STSABGSG
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Валентина АНГЕЛОВА (Бургас) – 0879 545 115; Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Михаил МИХАЙЛОВ (Сливен) – 044/62 48 53; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

Манастирът „Свети Апостоли Павел и Петър“ в Ламбух

На Петровден християните почитат
двама апостоли, ученици на Христос

ВЪЛЧО ЗЛАТИЛОВ

Държавен архив – Кърджали

Много са светите места с многовековна история в Източните Родопи, които все още не са добре проучени и познати. Такава светиня е и Ламбухският манастир „Свети Апостоли Петър и Павел“, от който днес е останала само църквата. Помни се, че десетилетия наред

тук са се стичали
много християни

от далечни места от България и Гърция. Ходили са на поклонение, особено на храмовия празник „Свети Апостоли Петър и Павел“. Идвали са поклонници от Одрин и Цариград. Носели са дарове за манастира, а манастирът им е предлагал безплатно хранене и подслон. Според летописни бележки от 1937 г., изготвени от членовете на църковното настоятелство в Ламбух въз основа на исторически предания: „Целият манастирски двор е бил обиколен със сгради. А сградите били разпределени кои да бъдат на българите и кои на гърците. Като сградите на българите са били разпределени по села, а за всяко село е било уточнено в коя сграда ще квартирува, когато вярващите дойдат на поклонение. Всичко в манастира е било в изправност до 1913 г.“

Знае се, че името си – Ламбухски, манастирът получава от това, че е построен в близост до река Арда, на място на което има водопад, който носи името Ламбух. Защо именно тук е построен манастирът, не е известно до момента. Не е съвсем добре проучена и годината на неговото основаване. Според проучване, направено от Недю Александров, манастирът е основан през 736 г. Той се позовава на писмо от 27 май 1914 г. на архиепископския наместник в Харманли до Старозагорската митрополия, в което е записано: „Този манастир, спо-

ред сведенията по предание и надписа на каменната плоча „по гръцки“, която се намира на пода при южната врата на храма, се вижда бил съграден през 736 г. и поправен втори път през 1084 г., 26 август. От същите предания става ясно, че този манастир най-напред бил български и през време на Руско-турската война превзели го гърците, които го владеели до октомври 1913 г.“

Храмът на манастира е построен от дялан камък. Прозорците и вратите са обиколени също с дялан камък. Не се знае кой е майсторът, съградил сградата на манастира. Имало е голям спор между българи и гърци чий е манастирът и на кого принадлежи. Манастирът е притежавал много ниви, гори, ливади и добитък. Ръководил се от енорийски свещеник от близките гръцки села. Не е известно

дали манастирът е бил
мъжки или женски

и докога в него е имало монаси. Но има историческо предание, че около 1870 г. в манастира е живяла като послушница една девойка българка, която е имала връзка с българските четници, на които носила редовно храна и сведения за турските войски. Скривалище на четниците е било калето, намиращо се между манастира до Ламбух и село Деве Дере (Камилски дол) – на около 2.5 км от манастира, северно от река Арда. Девойката напуснала манастира и заминала с четниците да се бори против тиранията. През Балканската война от 1912–1913 г. „манастирът бил нападнат и ограбен от турците и апашите от българи и гърци“, а след 1913 г. гръцките монаси го доограбват и вземат всичките му ценности и вещи. Българските власти намират манастира в много окаяно състояние. Започват усилено да проучват дали той може да бъде възстановен. След излизане на Окръжно № 3738 от

10 юли 1914 г. за привеждане в известност на църковните имоти в новоосвободените земи, манастирът е посетен от иеромонах Инокентий, който уведомява митрополията, че „...има всички условия манастирът да бъде добър и цветущ и да стане прекрасен бъдещ курорт“. Но за да бъде манастирът възобновен и се започне стопанисване на имотите му, иеромонахът предлагал да му се отпуснат 6 000 лв., при което би приел управлението му. Това негово предложение обаче не е прието.

Какво притежава
манастирът

Според имотна декларация от 21 юли 1914 г., манастирът притежава един храм от 300 кв. м, девет стаи – 70 кв. м, обор – 130 кв. м, хамбар – 600 кв. м, обор и още 5 стаи – 130 кв. м, две воденици, ниви от 4 000 декара и гори – 76 000 дка. Общата стойност на движимия инвентар е посочена в размер на 39 000 лв., а на недвижимите имоти – 344 000 лв. За сравнение, заплатата на горския стражар по това време е 75 лв. При предаването на имотите на манастира и отписването им от държавния фонд, нивите са увеличени на 7 000 дка, а горите са намалени на 28 000 дка. Манастирът е оцелял значително. Опитите на Светия Синод да закрепят стопански манастира са неуспешни.

Дори и това, което е останало от него, в много кратко време започва да се руши: от военните власти, които извличат от него материал за строителство на граничните постове; от населението, което възстановява пострадалите си домове и сече гората; от държавната власт, която е отслабена от водените войни и се заема с финансовото и стопанско подпомагане на населението, като предоставя на нуждаещите се манастирските ниви.

Лошото състояние на пътищата в района е много се-

риозна пречка за успешното експлоатиране на имотите на манастира през целия период на неговото съществуване. Запазено е предложение от Д. Стайков и Д. Атанасов от 1919 г. за вземане на имота на манастира под наем, като след 15 години същите се задължават да предадат на манастира 100 000 лв. в постройки, изграждане на воденица, овощна градина с 15 000 плодни дръвчета, прочистване и запазване на гората, като общият размер на подобренията бъде 100 000 лв. Но за да стане това в условията е вписано, че договорът ще влезе в сила само ако Ивайловград, Свиленград, Димотика и КараАгач останат в границите на България. Това, обаче, не става.

С печение на времето
манастирът запустява

и всички сгради са се срутили и пропаднали, с изключение на три. Храмът е използван от българските граничари за склад, а лятно време каракачаните оставяли овцете си в него да пладнуват. Всички постройки вътре в манастира били унищожени, останала здрава само каменната зидария, стълбовете които са от камък, таванът и покривът на оцелелите сгради.

През юни 1921 г. в околностите на манастира се заселва група тракийски бежанци – 4 семейства от село Испитли, Одринско, и 8 семейства от село Текята, Софлийско, които слагат началото на сегашното село Ламбух. През 1922 г. в района се заселва и семейството на Никола Михайлов от село Го-

лям Дервент, Софлийско, който поема грижата за възобновяването на опустошения храм на манастира. През 1925 г. в района на манастира са настанени още 24 семейства от Голям Дервент, Софлийско, но се изселват 6 от вече настанените и оземлени там семейства от село Текята, Софлийско.

По онова време само три от сградите на манастира били останали здрави и служили за подслон на прииждащите бежанци. През 1931 г. едната от тези сгради паднала, защото нямало кой да я поддържа. Другата сграда останала здрава и до 1938 г. служила за подслон на бежанците, останали в земите на манастира. Първите бежанци са се заселили източно от храма, където е разположено сегашното село Ламбух. През 1925 г. на граничния пост в близост до селото служил капитан Колов от Враца. Той видял, че в храма се затварят каракачанските овце и успял да убеди новите жители на селото да почистят храма и да го оборудват и обзаведат като дом за молитва, казвайки им: „това е една велика светиня и трябва да я поддържате, тя е вам необходима и за вашите деца“. Пръв от селяните се заел да почиства храма и се погрижил за уреждането и украсата му Никола Михайлов, чийто син Петър прислужвал в храма от 1928 г. до 1938 г. и „от сърце и душа служил на Бога като левит“.

От средата на 1925 г. църквата на манастира до Ламбух е включена в енорията на свещеника от село Камилски дол и в нея започва да служи свещеник Димитър Господинов, наречен Черния, отли-

чаващ се с ораторски талант. По негово време през 1927 г. е направено обновление на храма, а през 1928 г. същият е осветен от Старозагорския митрополит Павел. Само осем години след освещаването на храма обаче е трябвало отново да се извършват ремонти. Впоследствие в енорията служат и много други свещеници, които също полагат грижи за поддръжката и благоустрояването на храма в Ламбух. Повече информация за тяхната дейност има в документите на архивния фонд на Църковното настоятелство при църквата „Свети Апостоли Петър и Павел“ – с. Ламбух, Кърджалийско“ от 1925–1947 г. и в „Исторически сведения за манастира „Свети Апостоли Петър и Павел“ край село Ламбух, Ивайловградска околия, Старозагорска епархия“, написани от г-н Недю Александров, съхранявани в Държавен архив – Кърджали.

В годините на социалистическото развитие на страната ни, когато на българското общество е наложен атеизмът и материалистическият светоглед, църквата в Ламбух и енорията в Камилски дол все повече западат.

И независимо, че през последните години се започна усилена работа по възстановяването на историческите и културните паметници и ценности в Ивайловградска община, споменът за славното минало на манастира „Свети Апостоли Петър и Павел“ до Ламбух все повече избледнява. („Нов живот“)